

Мијана Ч. Кубурић Мацура¹
Универзитет у Бањој Луци
Филолошки факултет
Катедра за србистику

СОЦИЈАЛНИ ФЕМИНИНАТИВИ У ДНЕВНИМ НОВИНАМА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ²

Апстракт: У чланку се, на узорку дневне штампе у Републици Српској, сагледава фреквенција и конкуренција социјалних фемининатива и (генеричких) социјалних маскулинатива у одабраном корпусу те колебања у њиховој употреби. Паралелно с таквим прегледом стања у истраживачком корпусу, врши се и анализа забиљежених примјера с неолошког аспекта - провјером заступљености у рјечницима српског језика. Резултати истраживања проведеног на одабраном корпусу приказују 'снимак' актуелне језичке ситуације када је у питању употреба социјалних фемининатива у корпусу који (и даље) има велики утицај на језичке навике и ставове говорника српског језика, те представља стил који је најприближнији језику свакодневне комуникације.

Кључне ријечи: социјални фемининативи, социјални маскулинативи, српски језик, дневне новине у Републици Српској, конкуренција фемининатива и маскулинатива, неолошки аспект.

Увод

Вријеме од краја 19. вијека, кроз цијели 20. вијек и, нарочито, почетак 21. вијека, у највећем дијелу свијета, па и на српском националном и културном простору, карактеришу драстичне промјене у различитим сферама друштвене структуре – друштвеним односима, нормама и улогама. Те промјене тичу се,

¹ mijana.kuburic-macura@ff.unibl.org

² Овај рад резултат је истраживања у оквиру пројекта под насловом „Ресурси српског језика у савременом медијском дискурсу Републике Српске”, који суфинансира Министарство за научнотехнолошки развој и високо образовање Републике Српске (Рјешење Министарства бр. 19.032/431-1-86/23 од 29. 12. 2023).

свакако, и положаја жена у друштву. Живот наших жена радикално се трансформисао у свега двије или три генерације, при чему су највеће промјене видљиве у области образовања и рада. Данас, у трећој деценији 21. вијека, готово да нема професионалне области у којој жене нису заступљене. Ова чињеница неминовно се одразила и на језик, тј. у српском језику почели су се умножавати и, у мањој или већој мјери, прихватати и устаљивати социјални фемининативи – облици којима се обиљежавају жене које врше поједине послове, носе нека професионална или друга звања, или обављају одређене друштвене функције.

1. Социјални фемининативи у српском језику - кратка историја питања и актуелни проблеми

Иако су тек онедавно у фокусу пажње не само лингвиста већ и шире друштвене јавности, социјални фемининативи³ нису 'језичка новотарија'. Они су се у српском језику одувјек стварали рефлектујући стање у ванјезичкој стварности и нашој слици те стварности. Како су жене 'освајале' различите професионалне и друштвене улоге, језик је спонтано креирао лексеме којима су се означавале женске особе које те улоге врше. Како наводи Предраг Пипер, '[с]оцијални фемининативи у српском језику, као и у другим словенским језицима, постоје одавно, на пример, за означавање специфично женских занимања (нпр. *бабица, неговатељица, примаља*), али и за многа друга занимања (нпр. *продавачица, радница, учитељица*) или статус (нпр. *победница, сапутница, сарадница*). Број таквих речи се спонтано повећава у складу са мењањем улоге жене у друштву' (Piper, 2016:р.37–38).

Међутим, иако је јасно да су се социјални фемининативи кроз развој српског језика стварали спонтано, природно пратећи логику промјена у друштвеним улогама и одражавајући социјалну слику с језиком повезаног простора, у посљедњих неколико година они су поприме контроверзи и тачка конфликта различитих струја у српском друштву. У претходним годинама овај сегмент лексикона нашао се у фокусу пажње понајвише због негативних реакција јед-

³ Треба поменути да се у литератури, поред термина 'социјални фемининатив', који је први почео да користи Предраг Пипер, јавља и термин 'мовирани фемининум' (термин Боже Ђорића [1991]). У неким се чланцима значење и опсег ових термина изједначавају (нпр. Dragičević & Utvić, 2019; Lazić Konjik, 2022), док неки други аутори разликују појам мовираног фемининума – са значењем било које изведенице за обиљежавање бића женског рода мотивисане именицом мушког рода, и социјалног фемининатива – суфиксалне именичке изведенице које имају значење професионалног или неког другог друштвеног статуса који имају жене, које не морају имати именицу мушког рода у својој основи (нпр. Macanović, 2024).

ног дијела јавности у Србији на одредбе Закона о родној равноправности (2021) које се односе на питања обавезности употребе родно осјетљивог језика, најексплицитније испољеног на нивоу лексике, тј. у употреби социјалних фемининатива. Поменуте реакције и конфликти кулминирали су 2024. године, када је примјена родно осјетљивог језика, према члану 73 Закона, ступила на снагу (три године након усвајања у Народној скупштини Републике Србије) и када су његове одредбе постале правно обавезујуће.⁴

Контроверзе у вези са овим питањем јављају се и на граматичком и на идеолошком плану, и међу лингвистима и у широј јавности. Друштвена струја која пропагира обавезност социјалних фемининатива у јавној употреби (представљена понајприје организацијама које се боре за људска права и родну равноправност, те једним дијелом српске лингвистичке заједнице) заступа виђење критичке социолингвистике да би овакве промјене у језику подстакле позитивне промјене у друштву у смислу елиминисања родне дискриминације и родних стереотипа (в. нпр. Savić, 2004:р.9; Filipović, 2011:р.419). Ова лингвистичка и активистичка струја припремила је низ приручника и водича о употреби родно осјетљивог језика, наводећи у њима језичка упутства и пописе препоручених облика фемининатива у јавној употреби (в. нпр. Savić, Čanak, Mitro & Štasni, 2009; Cvetinčanin Knežević & Lalatović, 2019; Savić & Stevanović, 2020). Супротстављена друштвена и лингвистичка струја, чији је глас артикулисан кроз саопштења, одлуке и јавна иступања научних и културних институција (в. нпр. *Саопштење поводом питања о родној равноправности Матице српске* [Matica srpska, 2021] и *Одлуку поводом усвајања Закона о родној равноправности под називом 'Насиље над српским језиком'* Одбора за стандардизацију српског језика [Odbor za standardizaciju srpskog jezika, 2021]) скреће пажњу на неколико чињеница. Прво, наглашава се да лингвистичка заједница није била консултована приликом доношења спорних одредаба Закона, што се може сматрати значајном процедуралном неправилношћу, те да се у великом броју пропагираних социјалних фемининатива ради о ријечима које нису активни дио лексикона и чија је структура говорницима српског језика потпуно нова. Такође, аргумент који се често истиче јесте и закон језичке економичности и чињеница да је мушки род у српском језику – ‘генерички род’, тј. да су именице мушког рода ‘родно неутралне’ и да се при означавању друштвене улоге, звања,

⁴ Уставни суд Републике Србије 27. јуна 2024. године донио је рјешење којим се покреће поступак за утврђивање неуставности Закона о родној равноправности и обустава његова примјена, чему је претходило осам поднесених иницијатива за оцјену уставности наведеног закона (Odbor za standardizaciju srpskog jezika, 2024).

функције, професије и сл. могу употребљавати за оба пола, без дискриминативне конотације (Ivić, 1989:p.43; Piper, 2016:p.48 и др.).

У Босни и Херцеговини, па тиме и у Републици Српској, обавезујући правни акти у области родне равноправности јесу Конвенција УН о укидању свих облика дискриминације жена (1979), као међународни правни акт, који је БиХ потписала 1993. године, и Закон о равноправности полова у Босни и Херцеговини (2010), као домаћи правни акт, којим се уређује, промовише и штити равноправност полова те гарантују једнаке могућности свим грађанима, како у јавној, тако и у приватној сфери друштва. Закон о равноправности полова у Босни и Херцеговини у једном члану прилично уопштено, не прописујући мјере за сузбијање дискриминације нити санкције, третира дискриминацију у језику: ‘дискриминација у језику постоји када се користи искључиво један граматички род као генерички појам’ (Дио трећи – Дефиниције, члан 9). С друге стране, будући да је српски језички и културни простор јединствен и цјеловит, и на Републику Српску односе се препоруке и ставови највиших научних и културних установа (Одбора за стандардизацију српског језика, Матице српске и др.), па се друштвени и језички конфликт који се тиче употребе социјалних фемининатива преноси, по природи ствари, и на ‘ову страну Дрине’.

У сваком случају, умножавање социјалних фемининатива представља реалност развојних процеса у српском језику. С обзиром на то, овај лексички слој представља релевантан и важан предмет истраживања из различитих лингвистичких аспеката – морфолошког, неолошког и др., а као истраживачки корпуси нарочито се намећу они жанрови који имају највећи утицај на формирање језичких навика и ставова говорника српског језика.

2. Избор корпуса и методологија истраживања

Корпус за овај чланак представљају најтиражније дневне новине у Републици Српској – *Независне новине* и *Глас Српске*, и то по пет бројева објављених током фебруара и марта 2025. године.⁵ Иако, наравно, због своје ограничености, не претендује на закључке о општем стању у српском језику, анализа овако одабраног узорка пружиће нам информације о употреби социјалних фемининатива у језичком материјалу који (и даље) има значајан утицај на формирање језичких образаца и навика у друштвеној заједници, а важан је и због тога што ‘језик дневне штампе највише одговара језику који употребљавамо у свакодневном општењу’ (Dragićević, 2010:p.51). Истраживачки задатак

⁵ Детаљнији подаци о одабраном корпусу наведени су на крају чланка, у дијелу *Извори*.

који смо ставили пред овај рад подразумијева, првенствено, ексцерпцију свих лексема којима се именују професионалне и друштвене улоге жена у одабраном корпусу. Циљ нам је да на слици која из таквог прегледа проистекне сагледамо заступљеност социјалних фемининатива, колебања у њиховој употреби, конкурентност фемининатива и (генеричких) маскулинативних облика, те евентуалне граматичке конфликте који се јављају приликом њихове (не)употребе. За све регистроване социјалне фемининативе провјерићемо њихову заступљеност у *Речнику српскога језика* Матице српске (2011), а за неке примјере као контролни извор послужиће нам Матичин шестотомник *Речник српскохрватскога књижевног језика* (1967–1976).⁶ У складу са постављеним задатком и циљевима истраживања, у раду ћемо користити дескриптивну методу, те методу лексичко-семантичке – неолошке анализе. Будући да (штампани) медији својом информативном и потенцијално едукативном улогом учествују у креирању и ширењу вриједносних система (Begović, 2015:p.63), али и језичких образаца и навика, на основу резултата истраживања стећи ћемо увид у модел према којем се обликује језик друштвене заједнице у Републици Српској.

3. Лексеме које означавају професију и друштвени статус жена у дневним новинама у Републици Српској

У одабраном корпусу појављују се различити начини именовања професије или друштвеног статуса особа женског пола. Забијежене примјере подијелили смо у групе у којима су фемининативи једини или доминантни избор, оне у којима доминира употреба именица мушког као ‘општег’ – генеричког рода, а у посебном дијелу прокоментаришаћемо случајеве у којима долази до релевантних колебања у лексичком избору.

⁶ Ивана Лазић Коњик у својој неолошкој анализи фемининатива примјечује одређене законитости када је у питању динамика њиховог биљежења у рјечницима српског језика, тј. да један број фемининатива, очекивано, изостаје у *Речнику српскога језика* (2011) у односу на *Речник српскохрватскога књижевног језика* (1967–1976) ‘с обзиром на различит обим, намену и временски период који је обухваћен овим двама речницима. Изостали су углавном они фемининативи који су у савременом језику застарели, архаично или дијалекатски маркирани, а ређе они који се сматрају западном варијантом [...] С друге стране, у РСЈ 2011 значајно је повећан број нових фемининатива како за нова занимања која раније нису постојала, тако и за она занимања која су раније сматрана претежно мушким или према којима женски пар није постојао’ (Lazić Konjik, 2022:p.103–104).

3.1. Социјални фемининативи као једини или доминантни лексички избор

У одабраном корпусу високу фреквентност и највећу досљедност показују социјални фемининативи из домена спорта. Спорт је сфера друштвеног живота у којој одавно постоје паралелне мушке и женске такмичарске парадигме, па су, у највећем броју случајева, ови фемининативи већ увелико прихваћени и устаљени у употреби, тј. мушки род се не доживљава као генерички. Тако се и у корпусу досљедно користе лексеме *кошаркашица*, *скијашица* (будући да је корпус углавном заснован на фебруарским бројевима новина, због скијашке такмичарске сезоне ови примјери су и најбројнији), *одбојкашица*, *тенисерка*, *џудисткиња*, *фудбалерка*, *куглашица* и *боксерка*:

[...] изјавила је *кошаркашица* Србије Саша Чађо [...] (НН⁷ 5. 2. 2025, 30); Најбоља бх. *кошаркашица* Мелиса Брчаниновић неће бити на располагању селектору [...] (НН 5. 2. 2025, 31); *Кошаркашице* Србије вечерас од 18 часова у Београду одиграће меч [...] (Г⁸ 6. 2. 2025, 30); Вјероватно највећа алпска *скијашица* свих времена Михаела Шифрин са друге стране ће покушати [...] (НН 6. 2. 2025, 30); Иначе тимска комбинација је замијенила алпску комбинацију у којој је једна *скијашица* возила једну трку спуста и двије трке слалома. [...] док ће се данас *скијашице* борити за други комплет медаља [...] (НН 6. 2. 2025, 30); Најбоља бх. *скијашица* Елведина Музаферија завршила је [...] (НН 7. 2. 2025, 30); Аустријанка је постала пета *скијашица* која је освојила злато [...] (НН 7. 2. 2025, 30); *Одбојкашице* Гацка желе да и ове сезоне трофеј у Купу БиХ краси њихове витрине. (Г 4. 2. 2025, 27); *Одбојкашице* ТЕНТ-а из Обреновца, вицешампионке Србије, поражене су [...] (Г 7. 2. 2025, 31); Некадашња прва *тенисерка* свијета, Румунка Симона Халеп, објавила је крај каријере. (НН 6. 2. 2025; 32); Чешка *тенисерка* Петра Квитова најавила је [...] (Г 5. 2. 2025, 47); Бивша *тенисерка* Коко Вандвеј је примијетила промјену [...] (Г 12. 3. 2025, 39); *Џудисткиња* домаће екипе Лакташи Тамара Ђукић [...] (Г 4. 2. 2025, 27); Горица Билак Моцоња, бивша прослављена *џудисткиња* [...] (Г 6. 2. 2025, 31); Рубијалесу суде јер је присилно пољубио шпанску *фудбалерку* Џени Ермосо [...]; Тужилаштво, Ермосова и Удружење *фудбалерки* Шпаније желе казну затвора [...] (Г 4. 2. 2025, 28), Међу хуманистима, сакупљачима че-

⁷ Ознака 'НН' наведена је уз примјере забиљежене у *Независним новинама*. Уз сваки примјер наведен је и датум када је објављен дати број новина и страна на којој је примјер забиљежен.

⁸ Ознака 'Г' наводи се уз примјере забиљежене у *Гласу Српске*.

пова, је и њихова пријатељица Насиха Селимовић, *куглашица* из Бихаћа. (НН 7. 2. 2025, 9); На Свјетском првенству у Нишу учествоваће готово 400 *боксерки* из преко 70 земаља у 12 тежинских категорија. (Г 6. 2. 2025, 31); *Боксерка* која освоји бронзу добиће 25.000 [...] (Г 6. 2. 2025, 31) итд.

Највећи број ових фемининатива може се сматрати узурпацијом и нормативно прихваћеним лексемама, будући да су потврђени у *Речнику српског језика* (2011) (*кошаркашица* [564], *скијашица* [1205], *одбојкашица* [840], *тенисерка* [1287], *џудисткиња* [1495] и *фудбалерка* [1419]). Једине двије лексеме из ове групе чијих потврда нема у *Речнику* (2011) јесу *куглашица* (потврђен је само маскулатив *куглаш* [595]), те *боксерка* (потврђени су само маскулативи *боксер* и *боксер* [96]), вјероватно из разлога што су куглање и бокс традиционално дуго били 'мушки' спортови и жене су њима почеле да се баве релативно недавно у поређењу са другим спортовима.

Досљедно се, такође, у чланцима из области спорта употребљавају фемининативи хиперонимског типа *спортисткиња*, *такмичарка*, *играчица*, те *репрезентативка*, *шампионка*, *првакиња*, *изабраница* (селекторски избор за националну репрезентацију), *освајачица* (медаље, турнира), али и лексема *селекторка*, која, по својој семантици, иако не означава жену која се бави неким спортом, спада у спортску лексикону:

Једна од најтрофејнијих *спортисткиња* у историји, америчка легенда Линдзи Вон, повукла се 2019. године [...] (НН 6. 2. 2025, 30); [...] док је најмлађа *такмичарка* Нађа Голијанин [...] (Г 4. 2. 2025, 27); *Ски-репрезентативка* Босне и Херцеговине истиче [...] (НН 3. 2. 2025, 30); Из кровне куће бх. кошарке демантирали су *репрезентативку* БиХ [...] (НН 5. 2. 2025, 31); [...] за који игра српска *репрезентативка* Јелена Благојевић [...] (Г 7. 2. 2025, 31); *Репрезентативка* Србије у стрељаштву Зорана Аруновић изјавила је [...] (Г 12. 3. 2025, 39); Иначе, селектору Драги Каралићу на располагању су следеће *играчице* [...] (НН 5. 2. 2025, 31); Меч игран у уторак вече [...] протекао је у доминацији домаћих *играчица* [...] (НН 6. 2. 2025, 30); Двострука *шампионка* Вимблдона (НН 5. 2. 2025, 32); Ово је као сан, ја сам свјетска *шампионка*. (НН 7. 2. 2025, 30); Наступила је и некадашња олимпијска и свјетска *шампионка* Американка Линдзи Вон [...] (НН 7. 2. 2025, 30); Троструке узастопне *првакиње* Европе и актуелне олимпијске *шампионке* на првом мјесту имају 116 бодова [...] (Г 7. 2. 2025, 31); *Изабранице* Марине Маљковић састаће се [...] (НН 3. 2. 2025, 30); *Изабранице* Душана Кузмановића овим тријумфом дошле су близу пласмана [...] (Г 6. 2. 2025, 31); [...]

које су кроз циљ прошле са 0,24 секунде заостатка за *освајачицом* златне медаље. (НН 7. 2. 2025, 30); [...] додала је двострука *освајачица* Вимблдона [...] (Г 5. 2. 2025, 47); *Освајачици* златне медаље ИБА биће уручено 100.000 долара [...] (Г 6. 2. 2025, 31); Марина Маљковић, *селекторка* Србије [...] (Г 4. 2. 2025, 31); *Селекторка* женске кошаркашке репрезентације Србије Марина Маљковић истакла је [...] (Г 4. 2. 2025, 31) итд.

У Матичином *Речнику српскога језика* (2011) потврђене су лексеме *спортисткиња* (1234), *такмичарка* (1275), *репрезентативка* (1136), *играчица* (428), *шампионка* (1497), *првакиња* (984) и *изабраница* (430),⁹ а за лексеме *освајачица* и *селекторка* нема потврде (у *Речнику* је дат маскулатив *освајач* [873], као и *селектор* [1188]).

Када су у питању друштвено-политичке функције, одабрани корпус показује слично стање. Нека од именовања која се без изузетка у новинским написима појављују као социјални фемининативи јесу лексеме *предсједница*, *канцеларка*, *лидерка*, *предсједавајућа*, *министарка* (у једном забиљеженом примјеру и *министрица*), (стручна/главна) *сарадница*, *комесарка*, *одборница*, *европарламентарка*, (висока) *представница* и *деканка*:

Предсједница мостарске „Просвјете” Сања Бјелица Шаговновић казала је [...] (НН 3. 2. 2025, 18); *Предсједница* Удружења Душанка Живковић Остојић рекла је Срни [...] (НН 4. 2. 2025, 7); Мексичка *предсједница* Клаудија Шајнбаум рекла је [...] (НН 4. 2. 2025, 17); [...] рекла је *предсједница* Синдикалне организације Дјечјег вртића „Чика Јова Змај” Адриана Мирић. (НН 6. 2. 2025, 6); *Предсједница* Европске комисије Урсула фон дер Лајен описала је [...] (НН 6. 2. 2025, 16); Како је истакла *предсједница* Савеза, Горица Билак Моцоња [...] (Г 6. 2. 2025, 31); *Предсједница* Скупштине Србије Ана Брнабић изјавила је [...] (Г 7. 2. 2025, 13); [...] *предсједница* Републичке организације породица заробљених, погинулих бораца и несталих цивила Исидора Граорац [...] (Г 12. 3. 2025, 5); Ангела Меркел, бивша њемачка *канцеларка*, такође је критиковала потезе свог насљедника [...] (НН 3. 2. 2025, 17); Бивша њемачка *канцеларка* Ангела Меркел позвала је [...] (Г 12. 3. 2025, 10); [...] рекла је *лидерка* АфД-а Алис Вајдел. (НН 3. 2. 2025, 17); [...] захтјев од *предсједавајуће* Савјета министара БиХ Борјане Кришто [...] (НН 5. 2. 2025, 4); *Предсједавајућа* Судског вијећа Сена Узуновић најави-

⁹ Лексема *изабраница* дефинише се у *Речнику* на следећи начин: ‘1. она која је изабрана за жену, за супругу. 2. она која је изабрана између осталих као боља’ (2011:р.430). Иако друштвени контекст на који се односи друго наведено значење није експлицитно поменуто, оно свакако одговара и употреби ове лексеме у домену спорта.

ла је [...] (Г 6. 2. 2025, 3); [...] почевши од Борјане Кришто (ХДЗ) која је *председавајућа* Савјета министара [...] (Г 7. 2. 2025, 3); Жељка Стојичић, *министарка* просвјете и културе Републике Српске [...] казала је [...] (НН 6. 2. 2025, 9); [...] састанак с *министарком* здравља Иреном Хрстић [...] (Г 5. 2. 2025, 10); [...] изјавила је јуче *министарка* рударства и енергетике Дубравка Ђедовић Хандановић. (Г 5. 2. 2025, 11); *Министарка* цивилних послова у Савјету министара Дубравка Бошњак захвалила је [...] (Г 12. 3. 2025, 3); *Министарка* финансија РС Зора Видовић јуче није одговарала на наше позиве [...] (Г 12. 3. 2025, 4); *Министрица* здравља и социјалне политике у Влади УСК Земина Кадирић истакла је [...] (НН 5. 2. 2025, 7);¹⁰ Помоћ је уручила главна *сарадница* за друштвену одговорност компаније „М:тел” Сандра Станић [...] (НН 7. 2. 2025, 7); Стручна *сарадница* за сарадњу са дијаспором у општини Дрвар Горана Танкосић истакла је [...] (НН 7. 2. 2025); Европска *комесарка* за сусједство и проширење Марта Кос објавила је [...] (НН 6. 2. 2025, 15); Ена Диздаревић са изборне листе [...] нова је *одборница* Градског вијећа Мостар. (НН 7. 2. 2025, 3); Хрватска *европарламентарка* Жељана Зовко (ХДЗ) заложила се [...] (Г 12. 3. 2025, 4); Висока *представница* ЕУ за спољне послове и безбједносну политику Каја Калас изјавила је [...] (НН 4. 2. 2025, 16); *Деканка* Филолошког факултета Ива Драшкић Вићановић поручила је [...] (НН 6. 2. 2025, 15) итд.

Анализирани корпус показује да се велики број друштвено-политичких функција које у датом контексту обављају особе женског пола не именује лексемама у генеричком мушком роду, већ се именовања доминантно појављују у облику социјалних фемининатива. Аутори текстова, уредници и лектори, било лично језичком интуицијом било с намјером наглашавања рода и индивидуализовања особе, прилагођавају лексема које маркирају друштвено-политичке улоге чињеници да их попуњавају жене. Међутим, кад је у питању нормативни статус социјалних фемининатива забиљежених у овој групи, може се примјетити да је однос између рјечнички потврђених и непотврђених лексема другачији него кад је у питању спортска лексика, тј. тај однос је прилично равномјеран. У Матичином *Речнику српскога језика* (2011) потврђени су фемининативи *предсједница* (993), *председавајућа* (993), *министарка* (697),¹¹

¹⁰ Маскулатив *министар* као именица којом се именују жене посвједочена је у одабраном корпусу само у једном случају, и то у облику множине: 'Јагода Лазаревић и Александра Софронијевић неће у Скупштини Србије ни бити биране за *министре* спољне и унутрашње трговине, односно саобраћаја, грађевинарства и инфраструктуре' (Г 7. 2. 2025, 13).

¹¹ Облик *министрица*, који се у једном примјеру појављује у нашем истраживачком корпусу, нема потврду у *Речнику*. У анализираној дневној штампи готово без изузетка појављује се со-

сарадница (1171), одборница (841) и представница (994). С друге стране, лексеме канцеларка, лидерка, комесарка, европарламентарка (ни *парламентарка) и деканка (ни *деканица) немају потврду у Речнику (маскулинативи канцелар [506], лидер [626], комесар [542], парламентарца [899] и декан [246] потврђени су на страницама датим у угластим заградама). Оваква ситуација говори нам о томе да новинари (и уредници и лектори) себи дају више слободе у креирању и кориштењу неузуралних социјалних фемининатива у области именовања друштвено-политичких позиција које попуњавају жене.

У одабраној дневној штампи такође се, готово досљедно, као именовања жена које врше највишу управљачку функцију у некој институцији појављују фемининативи *директорка* и *директорица* (у Речнику српскога језика налазимо потврду за оба облика [2011:р.269]):

[...] каже за „Независне новине” Муриса Марић, извршна *директорица* удружења грађана ДОН Приједор. (НН 5. 2. 2025, 3); Муриса Марић, извршна *директорица* у Удружењу грађана ДОН Приједор, каже [...] (НН 6. 2. 2025, 5); Генерална *директорица* компаније „М:тел” Јелена Триван додијелила је [...] (НН 6. 2. 2025, 7); На поскупљење лијекова указује и Муриса Марић, извршна *директорица* у удружењу грађана ДОН Приједор [...] (НН 7. 2. 2025, 5); [...] а признања им је уручила генерална *директорица* компаније „м:тел” Јелена Триван. (Г 6. 2. 2025, 6); Извршна *директорица* Удружења за заштиту потрошача „Дон” из Приједора Муриса Марић каже [...] (Г 7. 2. 2025, 7); [...] и др Гордана Бекчић, *директорица* Канцеларије за културну дипломатију. (Г 12. 3. 2025, 12); *Директорка* отпуштена због „геј проблема” (НН 7. 2. 2025, 30); Послије само неколико дана на функцији *директорке* Рагби савеза Фиџија Лаиџипа Науливоу отпуштена је због дискриминаторских коментара. (НН 7. 2. 2025, 30); Рагби савез Фиџија брзо је реаговао ипустио тек запослену *директорку*. (НН 7. 2. 2025, 30); Спортска *директорка* Катарина Рашљић боравила је [...] (Г 12. 3. 2025, 39).

цијални фемининатив *министарка* (потврђен у Речнику српскога језика као ‘1. арх. министрова жена. 2. женска особа министар’ [2011:р.697]). Ова лексема представља примјер ‘помјерања’ некадашњег лексичког значења ‘министрова супруга’ на данашње искључиво значење ‘особа женског пола која обавља министарску функцију’, након једног периода ‘одбојности’ према таквом именовању. Божо Ђорић тако примјећује да је у језику дуго било живо ‘из прошлости наслеђено значење *супруга министра* а не *жена министар*. Додуше, и многи други називи имали су у прошлости исту судбину, али је ново време углавном истиснуло и потрло значење супруге у таквим формацијама. Истим путем би пошла, вероватно, и *министарка* да није Стеријине комедије *Госпођа министарка* преко које је осигурана негативна конотација у значењу ове речи’ (Ћорић, 1997:р.81).

Међутим, у синтагми ‘в. д. директора’, тј. ‘вршилац дужности директора’ појављује се искључиво генерички облик маскулинатива, вјероватно условљен чињеницом да је овако формулисана функција привремена и, самим тим, ‘де-персонализована’, а и под утицајем лексеме ‘вршилац’ која управља синтагмом (потенцијални фемининативни облик *вршитељка*, који нема своју рјечничку потврду, није у већој мјери раширен у језику и био би идеолошки маркиран):

[...] расписан је и конкурс за директора „Жељезница” те „Аеродрома РС”, али је изабрана директорица Наталија Тривић поднијела оставку на ту функцију, тако да се и тамо у фотељи налазе руководиоци у статусу *в. д. директора*. Након што је Тривићева поднијела оставку, за *в. д. директора* „Аеродрома” прво је именована Јелена Лекић, која се у тој фотељи задржала свега два мјесеца, а наслиједила ју је Валентина Кеџман, која такође у истом статусу управља овим јавним предузећем. (Г 4. 2. 2025, 2); *Вршилац дужности директора* Туристичке организације општине Власеница Марела Куртума изјавила је [...] (НН 3. 2. 2025, 8).

Када су у питању именовања за друге изборне функције, благу доминацију показује употреба социјалног фемининатива *начелница* (два забиљежена примјера) напрема маскулинативу *начелник* (један примјер), и *шефица* (два примјера) у односу на *шеф* (један примјер):¹²

Начелница општине Дрвар Душица Рунић покренула је иницијативу [...] (НН 3. 2. 2025, 2), Зденка Гојковић, *начелница* Клинике за онкологију у УКЦ РС, за „Независне” каже [...] (НН 4. 2. 2025, 8); Она је раније обављала функцију *начелника* Одјељења за просторно уређење у бањалучкој Градској управи [...] (Г 6. 2. 2025, 9); [...] истакла је *шефица* Одсека за онкологију ове болнице Биљана Марјановић. (НН 6. 2. 2025, 4); [...] док је *шефица* посланичког Клуба СНСД-а Сања Вулић нагласила [...] (Г 6. 2. 2025, 2); *Шеф* пословнице туристичке агенције „Смиљић травел” Ведрана Смиљић казала је [...] (Г 6. 2. 2025, 7).

На основу забиљежених примјера, будући да су изузетно разнородни, незахвално би било упуштати се у разматрања потенцијалне контекстуалне условљености избора фемининатива или маскулинатива.

Пажњу привлачи податак да је облик *замјеница* (4) доминантан у односу на облик *замјеник* (1); као и облик *посланица* (2) у односу на облик *посланик* (1):

[...] казала је Драгана Илић, *замјеница* градоначелника Градишке. (НН 3. 2. 2025, 7); [...] неколико реченица казала је и Мина Ђекић, *замјеница*

¹² У *Речнику српскога језика* (2011) потврђене су обје лексеме: *начелница* (790) и *шефица* (1505).

вође дионице других виолина Симфонијског оркестра НП РС. (НН 5. 2. 2025, 19); [...] а на позиве није одговарала ни његова *замјеница* у том клубу Мира Пекић (ПДП) (Г 5. 2. 2025, 3); *Замјеница* шефа мировних снага УН са сједиштем у Гоми Вивијан ван дер Пер рекла је [...] (Г 6. 2. 2025, 12); Глигорићева је некада била *замјеник* начелника Одјељења за просторно уређење [...] (НН 6. 2. 2025, 11); Мирјана Маринковић Лепић, *посланица* Наше странке у Представничком дому Парламента Федерације БиХ, казала је [...] (НН 5. 2. 2025, 5); *Посланица* ДНП-а Јелена Кљајевић истакла је да не разумије опозицију која ради на штету грађана [...] (НН 6. 2. 2025, 15); Сања Вулић, *посланик* у Парламенту БиХ (Г 4. 2. 2025, 3).

Како истраживачки корпус показује, полисемантичност лексеме *замјеница*, која би могла изазвати одређени отпор према њеном избору у овом контексту, не представља препреку за ауторе текстова да је употребе као социјални фемининатив (и шестотомни *Речник српскохрватског књижевног језика* [1967:р.157] и једнотомни *Речник српског језика* [2011:р.385] биљеже значење ове лексеме као лингвистичке категорије ријечи, али и као женске особе која замјењује некога). Код лексеме *посланица* биљежи се нормативно – рјечничко прихватање новог значења, условљеног друштвеним промјенама. Ријеч *посланица* је у *Речнику српскохрватског књижевног језика* дефинисана као ‘1. оно што је писмено послано, писмена порука, писмо [...] 2. а. службена порука владара народу или законодавном телу; порука црквеног поглавара свештенству и пастви [...] б. писмо у стиховима као врста књижевног дела [...] в. апостолско писмо у Новом завету’ (1971:р.749). Међутим, у Матичином једнотомнику овим значењима додаје се још једно: ‘4. женска особа посланик.’ (2011:р.964–965).¹³

И у обиљежавању других занимања, позиција, позива и звања која обављају жене, или која им се приписују много је оних у којима се у нашем корпусу користе социјални фемининативи. Тако се у одабраном узорку дневне штампе као једини лексички избор за именовање занимања жена користе: *новинарка*, *пјевачица*, *књижевница*, *ауторка*, *пјесникиња*, *адвокатица*, *глумица*, *редитељка*, *сликарка*, *кустоскиња*, *сценографкиња*, (извршна) *продуценткиња*, *костимографкиња*, *супервизорка* (режије), *реперка*, *оперативка*, *наставница*, *предузетница* и *научница*:

¹³ Наводећи управо овај примјер за илустрацију потенцијала спонтаног језичког развоја, Пипер и Клајн (2017:р.55) претпостављају: ‘Могуће је такође да ће неки од новијих фемининатива (нпр. *посланица* ‘жена посланик’) временом престати да се осећа као новија реч карактеристична за језик медија и појединачна одређене политичке оријентације. Такве процесе не треба вештачки ни убрзавати ни успоравати.’

Белгијску ТВ новинарку упознао је 2003. [...] (НН 3. 2. 2025, 32); [...] који је водила новинарка Бојана Млађеновић [...] (Г 12. 3. 2025, 9); [...] подршку студентима пружила је и легендарна америчка поп пјевачица Мадона. (НН 3. 2. 2025, 15); Албум [...] америчке пјевачице Бијонсе Ноулс [...] (НН 4. 2. 2025, 18); [...] док је награда за најбољи реп албум припала пјевачици Дочи [...] (НН 4. 2. 2025, 19); Ана Атанасковић, књижевница (Г 4. 2. 2025, 15); [...] роман „Ноћ без свитања”, њемачке књижевнице Џени Ерпенбек [...] (Г 6. 2. 2025, 16), [...] ријеч је о књизи ауторке Ирис Бре [...] (НН 5. 2. 2025, 24); Приказујући психолошки портрет главног јунака, ауторка оцртава мапу кретања његових емоција [...] (НН 7. 2. 2025, 19); [...] промоција збирке пјесама [...] ауторке Весне Радоја Ђапић. (Г 5. 2. 2025, 15); [...] али и о изузетној личности ауторке Олге Радић [...] (Г 12. 3. 2025, 12); [...] рекла је пјесникиња. (Г 5. 2. 2025, 15); [...] биће представљена књига [...] даровите пјесникиње Виолете Маликановић. (Г 12. 3. 2025, 12); Суд БиХ осудио је јуче адвокатицу Васвију Видовић на годину затвора [...] (НН 6. 2. 2025, 7); Сенка Ножица, адвокатица Видовићеве, најавила је жалбу [...] (НН 6. 2. 2025, 7); [...] објавили су да ће глумица Жилијет Бинош председавати жирију у овогодишњем издању [...] (Г 5. 2. 2025, 16); Драгана Арсенић, глумица (Г 6. 2. 2025, насловница); Глумица Алисон Бри позира [...] (Г 12. 3. 2025, 12); [...] наслиједила је редитељку филма „Барби” Грету Гервиг [...] (Г 5. 2. 2025, 16); Сарадња са редитељком Драганом Милошевски Попов је била драгоцјена [...] (Г 6. 2. 2025, 16); Овај еколошки пројекат, у сарадњи са академском сликарком Ленком Штрбац, реализовало је [...] (НН 4. 2. 2025, 2); [...] записала је Исидора Баћац, кустоскиња изложбе [...] (НН 6. 2. 2025, 18); [...] ауторски тим чине и сценографкиња Зорана Петров, костимографкиња Селена Орб [...] (НН 7. 2. 2025, 19); [...] сценографкиња Драгана Баћовић, костимографкиња Биљана Гргур [...] Савина Смедеревац је извршна продуценткиња, док је Милица Томовић била супервизорка режије. (Г 6. 2. 2025, 17); Реперка Доши је [...] побиједила у категорији најбољег реп албума [...] (Г 4. 2. 2025, 16); Проблеми почињу кад се наметну додатни подзаплети око Марсовчеве оперативке Данијеле Морено [...] (Г 5. 2. 2025, 17); [...] код сјајне наставнице Велиде Поповић [...] (Г 6. 2. 2025, 17); Милица Јовичић је самостална предузетница [...] (Г 12. 3. 2025, 11); Бончићева је била научница, умјетница и жена која је имала харизму, дар и мисију [...] (Г 12. 3. 2025, 12) итд.

Већина ових фемининатива забиљежена је у *Речнику српскога језика* (2011) и они се стога могу сматрати нормираним облицима и активним дијелом лек-

сикона: новинарка (822), пјевачица (905), књижевница (531), ауторка (52), пјесникиња (909), адвокатица (18), глумица (192), редитељка (1128), сликарка (1216), сценографкиња (1272), наставница (780) и научница (787). Фемининативна образовања која нису забиљежена у Речнику јесу: *кустоскиња* (Речник [2011] биљежи само маскулинатив *кустос* [604]), (извршна) *продуценткиња* (потврђен је само маскулинативни облик *продуцент* [1044]), *костимографкиња* (потврђен је *костимограф* [560]), *супервизорка* (режије) (Речник [2011] не биљежи ни лексему *супервизор*), *реперка* (потврђена је лексема *репер* у значењу 'извођач реп песама' [1136]), *оперативка* (потврђен је маскулинатив *оперативац* [863]), *предузетница* (потврђен је само маскулинативни облик *предузетник* [994]).

Када су у питању занимања и професионалне позиције које заузимају жене, треба поменути и фемининатив *професорица*, за који у корпусу биљежимо доминантну употребу када се под тим појмом подразумевају професорице у основној и средњој школи, али и наставно звање на универзитету:

Александра Крминац, *професорица* у овој школи, захвалила је [...] (НН 6. 2. 2025, 10); [...] а редовна *професорица* на Филозофском факултету у Београду Радина Вучетић објаснила је [...] (Г 4. 2. 2025, 11); *Професорица* преживјела убој ножем у врат (Г 6. 2. 2025, 10); [...] нападач је пришао *професорици* у једној задарској средњој школи [...] (Г 6. 2. 2025, 10); [...] старија је кренула очевим стопама и сада је *професорица* математике и информатике [...] (НН 7. 2. 2025, 8).

Једина ситуација у којој се жена обиљежава маскулинативом *професор* јесте она у којој се у први план ставља звање, а не род особе која га носи:

[...] Бабић Наташа, *дипл. професор разредне наставе*. (Г 4. 2. 2025, 13).

Са овим се може упоредити и сљедећи примјер, гдје се маскулинативом (дипломирани) *правник* примарно обиљежава професионално звање (што се експлицира и именицом 'звање'):

[...] Ковиљка Тошић [...] која је прошле године отишла у заслужену пензију, али и стекла звање дипломираног *правника* на Правном факултету Универзитета у Бањалуци [...] (НН 7. 2. 2025, 8).

Фемининатив као доминантан лексички избор појављује се и у случају лексеме *чланица* (потврђена у *Речнику српскога језика* [2011:р.1488]), која се употребљава да се обиљежи припадност жене различитим клубовима, удружењима и организацијама:

Бх. боје браниће Есма Алић, *чланица* Ски-клуба Бјелашница, Николина Драгољевић, *чланица* Смучарског клуба Јахорина, и Ина Ликић, *чланица* Ски-клуба „Наш тим”. (НН 3. 2. 2025, 30); Хаџира Бичо, *чланица* Удружења „Ренесанса”, истиче [...] (НН 5. 2. 2025, 7); Активна сам *чланица* градишког куглашког клуба. (НН 7. 2. 2025, 9); Дјевојчице из Бањалуке које су *чланице* Покрета за женску кошарку [...] (Г 5. 2. 2025, 43); [...] захваљујући нашој талентованој *чланици* Милици Скендерија-Рашљић [...] (Г 12. 3. 2025, 39); [...] изјавила је *члан* Општинског штаба цивилне заштите Азра Бабић. (Г 12. 3. 2025, 5); [...] Наталија Сенић је убједљиво најстарији *члан* [...] (Г 12. 3. 2025, 39).

У посљедњем наведеном примјеру употреба генеричког маскулинатива указује на то да је особа о којој се говори у чланку најстарија међу свим члановима, било мушког било женског пола, док би употреба фемининатива довела до другачијег тумачења, тј. његова употреба значила би да је особа најстарија само међу женама – припадницама дате организације.

И лексема *умјетница* (Matica srpska, 2011:p.1365) такође се у корпусу јавља као примарни, тј. бројчано доминантни, али не и једини лексички избор при обиљежавању женских особа:

За фантастичан дизајн насловне стране [...] одговорна је добро позната бањалучка *умјетница* и *фотограф* Теа Јагодић. (НН 5. 2. 2025, 19 и Г 6. 2. 2025, 19, исти текст); По други пут у историји фестивала двије *умјетнице* размијениће ову престижну бакљу предсједништва жирија [...] (Г 5. 2. 2025, 16); Како истиче талентована *умјетница* [...] (Г 6. 2. 2025, 16); Естрадна *умјетница* Неда Украден замолила је [...] (Г 12. 3. 2025, 36) Бончићева је била научница, *умјетница* и жена која је имала харизму, дар и мисију [...] (Г 12. 3. 2025, 12); [...] јер је Бијонсе, истовремено и највише награђивани и највише номиновани *умјетник* у историји „Гремија” [...] (Г 4. 2. 2025, 16); Након ове додјеле она је постала најнаграђиванији *умјетник* у историји „Гремија” [...] (Г 4. 2. 2025, 16);

Овдје треба примети употребу маскулинатива *фотограф* непосредно уз фемининатив *умјетница*, што доводи до утиска несклада у координацијском низу, а чини се и као необичан избор аутора (или лектора) ако узмемо у обзир да је облик *фотографиња* потврђен у *Речнику српскога језика* (2011:p.1415).

Напосљетку, у корпусу су потврђена и два примјера употребе аналитичке форме фемининатива – *кадет женског пола* и *жена архитекта*:

За подручје Полицијске управе Бањалука конкурс је објављен за 40 кадета мушког и шест *кадета женског пола*, ПУ Добој 30 мушког и пет *женског пола*, а за подручје ПУ Требиње десет кадета мушког и једног *кадета женског пола*, саопштено је из МУП-а. За Полицијску управу Приједор конкурс је отворен за пријем 30 кадета мушког пола и пет *кадета женског пола*, а за ПУ Градишка 20 кадета мушког и три *женског пола*. (Г 4. 2. 2025, 7); У питању је роман о Јованки Бончић, првој жени *архитекти* која је дипломирала у Дармштату [...] (Г 12. 3. 2025, 12).

У првом случају, садржај текста и ситуација на коју текст реферише условили су потребу да се нагласи пол кадета, а, претпостављамо, одбојност аутора према фемининативу *кадеткиња* (Matica srpska, 2011:p.499) или несигурност у његову узурпацију наметнули су аналитичку форму као прикладно рјешење. У другом примјеру такође је било неопходно ради прецизности информације нагласити чињеницу да је Јованка Бончић прва особа женског пола која је дипломирала архитектуру на Универзитету у Дармштату. Алтернатива је и овдје била синтетички облик социјалног фемининатива (*архитектица* или *архитекткиња* – оба облика посвједочена су у Речнику српског језика [2011:p.45]).

3.2. Социјални маскулинативи као једини или доминантни лексички избор

У одабраном корпусу забиљежили смо и употребу маскулинатива као јединог или доминантног избора при именовању професионалних или различитих друштвених улога жена. Маскулинативи се, првенствено, употребљавају у множинским облицима, обухватајући притом, по законима језичке економије, и особе мушког и особе женског пола (*студенти, грађани, корисници, начелници, учесници, планинари* итд.). Једини изузетак у којем се паралелно наводе множински облици маскулинатива и фемининатива прилично јасно говори о идеолошкој одређености аутора:

Хрватско културно друштво „Напредак” у академској 2024/25. години стипендираће 109 *студената и студенткиња, чланица и чланова* овог друштва [...]; [...] потписивање уговора са *студентима и студенткињама* биће уприличено у три универзитетска града [...] (НН 5. 2. 2025, 2).

Овакво рјешење, коришћење паралелних форми ако се контекст односи и на мушкарце и на жене, Свенка Савић и сараднице (2009:p.17) експлицитно сугеришу међу упутствима за употребу родно осјетљивог језика у сфери јавне комуникације. Међутим, инсистирање на паралелној употреби маскулинатива

и фемининатива знатно оптерећује израз, па је чак и контрапродуктивно, јер 'мовирани фемининуми се [...] када се говори само о женама, изгледа лакше пробијају и природније прихватају него када се уместо именице мушког рода за особе оба пола на силу укључују напоредне форме двеју именица од којих је једна мовирани фемининум' (Dragićević & Utvić, 2019:p.195)

Када је у питању лексика из области спорта, изузетак у одабраном корпусу у односу на изузетно доминантне фемининативе јесте досљедна употреба маскулинатива *капитен* и *блокер* при означавању особа женског рода:

Иначе, селектору Драги Каралићу на располагању су следеће играчице: Драгана Домузин (*капитен*) [...] (НН 5. 2. 2025, 31); Жена која ће у историји рагбија на Фиџију бити упамћена као први *капитен* женске репрезентације [...] (НН 7. 2. 2025, 30); Иако играмо без неколико важних играчица попут *капитена* Катарине Јањић [...] (Г 4. 2. 2025, 27); Једна од најбољих у редовима „црвено-плавих” била је средњи *блокер* Николина Глишић. (Г 6. 2. 2025, 31).

Новинари и лектори овдје, очигледно, имају отпор према неузурпалним фемининативима *капитенка/капитеница* и *блокерка* (ниједан од ових облика није потврђен у консултованим рјечницима српског језика, а није забиљежен ни маскулинативни облик англицизма *блокер*), и опредјељују се за маскулинатив као досљедан лексички избор. Објашњење за ову појаву највјероватније је у томе да се у овим случајевима већи значај при именовању придаје позицији која се обавља или позицији играча на терену, него особи која ту позицију у специфичном контексту попуњава.¹⁴

За обиљежавање особа женског рода у истраживачком корпусу користи се искуљчиво маскулинатив *студент*:

Јелена Ковач, *студент* четврте године ЕТФ-а из Источног Сарајева, изјавила је [...] (НН 6. 2. 2025, 7); *Студент* Електротехничког факултета у Источном Сарајеву и један од овогодишњих добитника стипендије компаније „м:тел” Јелена Ковач рекла је [...] (Г 6. 2. 2025, 6); Моја жеља се остварила и постала сам редован *студент* на буџету. (НН 7. 2. 2025, 8).

Овакав лексички избор прилично је необичан (у корпусу у којем доминирају фемининативна образовања), поготово зато што су лексеме *студенткиња* и *студенткица* потврђене у *Речнику српског језика* (2011:p.1257), а и раније, у Матицином шестотомнику – *Речнику српскохрватског књижевног језика* (1976:p.46), и не би се могло рећи да не живе активно у језику.

¹⁴ До сличног закључка долази и Ана Мацановић (2024:p.431).

Слична је ситуација и са лексемом *менаџер* у синтагмама *градски менаџер* и *пројект менаџер*, које се у корпусу јављају као једини лексички избор, иако је фемининатив *менаџерка* потврђен у *Речнику српскога језика* (2011:р.682):

Мирна Савић Бањац, *градски менаџер* (наднаслов) (НН 3. 2. 2025, 10); [...] поручила је Мирна Савић Бањац, *градски менаџер*. (НН 3. 2. 2025, 10); [...] поручила је Мирна Савић Бањац, *градски менаџер*. (НН 4. 2. 2025, 10); [...] пехаре и медаље побједницима уручила је *градски менаџер* Мирна Савић Бањац. (НН 7. 2. 2025, 10); *Градски менаџер* Мирна Савић Бањац позвала је све одборнике [...] (НН 7. 2. 2025, 10); *Пројект менаџер* града и *предсједница* Организационог одбора кампање „За живот жена”, Милада Шукало навела је [...] (Г 12. 3. 2025, 11).

Овај избор, тј. инсистирање на маскулинативном образовању при обиљежавању ове друштвене функције такође дјелује необично и доводи до координацијских незграпности приликом употребе непосредно уз неки социјални фемининатив (*пројект менаџер* града и *предсједница* Организационог одбора'), а у ситуацијама када би име, или и име и презиме особе били изостављени могло би да доведе до нејасности и конгруенцијских конфликта¹⁵.

По једно или два биљежења у корпусу имају маскулинативне форме *руководилац*, *сарадник* (за односе с јавношћу), *стручњак*, *модератор*, *логопед*, *тренер*, *официр*, *агент* (продаје), *судија*, *портпарол*, *асистент* (режије), *учитељ*, *педагог* и *практикант*:

[...] казала је Сања Лакић, *руководилац* Одјељења за развој дигиталних канала [...] (НН 4. 2. 2025, 8); [...] навела је Лакићева. (НН 4. 2. 2025, 8); *Руководилац* зворничке агенције „Еуро травел” Славица Лукић казала је [...] (Г 6. 2. 2025, 7); [...] рекла је *сарадник* за односе с јавношћу у Туристичкој организацији Српске Санела Шимун. (НН 3. 2. 2025; 13); *Стручњак* за тајне операције Зора Бенет води тим у повјерљивој мисији [...] (Г 7. 2. 2025, 19); [...] *модератор* Рената Гузина и *логопед* Весна Савић. (Г 12. 3. 2025, 12); [...] чија је сестра Катарина посвећена спорту и остварује значајне такмичарске резултате, а која је такође млад и успјешан *тренер*. (Г 12. 3. 2025, 39); Ребека Лобак служила као *официр* у америчкој војсци (антрфиле) (НН 3. 2. 2025, 17); Служила је као *официр* ваздухопловства [...] (НН 3. 2. 2025, 17); *Агент* продаје у туристичкој организацији „Хепи травел” из Бијељине

¹⁵ Милка Ивић наводи да се конгруенцијски показатељ увијек усклађује са женским личним именом и да ту не може бити забуне, те да до ње долази само кад се наводи презиме без имена или име које може бити и женско и мушко, и тада се назив звања мора 'женски' обликовати (Ivić, 1989:p.37–38).

Јелена Јосиповић истакла је [...] (Г 6. 2. 2025, 7); *Агент* продаје у агенцији „Контрики травел” Наташа Кузмић казала је да [...] (Г 6. 2. 2025, 7); *Судија* Сена Узуновић на главном претресу прошле седмице одбила је захтјев [...] (Г 5. 2. 2025, 3); [...] рекла је *портпарол* МУП-а КС Мерсиха Новалић. (Г 5. 2. 2025, 9); Године 1995. ради као *асистент* режије у Кући опере у Грацу [...] (Г 6. 2. 2025, 16);¹⁶ Ваш глумачки *учитељ* била је ненадмашна Јелена Трепетова Костић која важи за једног од најбољих глумачких *педагога* на нашим просторима. (Г 6. 2. 2025, 17); Сматрам да је Јелена заиста одличан *педагог* [...] (Г 6. 2. 2025, 17); У 2024. години била сам *практикант* „м:тел” стручне праксе [...] – изјавила је Ковачева. (Г 6. 2. 2025, 6).

За већину ових лексема (*руководилац, стручњак, модератор, логопед, тренер, судија, портпарол, педагог, практикант*) у консултованим рјечницима нема потврђених фемининативних парњака. Међутим, у *Речнику српског језика* (2011) потврђени су облици *сарадница* (1171), *официрка* (887), *агенткиња* (продаје) (17), *асистенткиња* и *асистентица* (режије) (46) и *учитељица* (1396), али аутори текстова ипак се опредељују за маскулинатив као лексички избор.

3.3. Колебања у употреби фемининатива и маскулинатива

У посљедњу категорију забиљежених примјера сврстали смо оне који су специфични по различитим основама, било тако што се при именовању једне особе, један уз други, досљедно користе маскулинатив и фемининатив, било по томе што се у једном те истом тексту јављају различита рјешења, тј. колебања у употреби различитих облика, али и примјере који су занимљиви са социолингвистичког аспекта.

Као први примјер овдје издвајамо именовање ‘двојне’ друштвено-политичке функције коју обавља жена:

Жељка Цвијановић, српски *члан* и *предсједавајућа* Предсједништва БиХ, истакла је [...] (НН 3. 2. 2025, 3); *Предсједавајућа* и српски *члан* Предсједништва БиХ Жељка Цвијановић честитала је [...] (НН 7. 2. 2025, 6); [...] истакла је српски *члан* и *предсједавајућа* Предсједништва БиХ Жељка Цвијановић. (Г 7. 2. 2025, 2).

Како видимо из наведених примјера, једна друштвено-политичка улога именује се у овом случају маскулинативним обликом (*члан*), а друга фемининативним (*предсједавајућа*). Иако фемининативни облик *чланица* спада у

¹⁶ У чланку се говори о књижевници Џени Ерпенбек.

слој активне и узуалне лексике, његову употребу у овом контексту отежава, па и онемогућава чињеница да Предсједништво БиХ чине још два члана – мушкарца. Дакле, употреба фемининатива (српска) *чланица* сугерисала би да су и друге двије особе које чине Предсједништво такође жене (друге националности). С друге стране, фемининатив *предсједавајућа* је, поред тога што је посвједочен у рјечницима српског језика и, како смо видјели у анализи других примјера из корпуса, доминантан облик при навођењу функције коју обављају особе женског рода, такође у контактної позицији са именом и презименом, што вјероватно доприноси овом лексичком избору. Ипак, наведени у низу, један до другог, облик маскулинатива и фемининатива доводе до својеврсног ‘конфликта’ у координацијском лексичком низу.

У корпусу је уочљиво колебање у употреби фемининатива *уредница* (потврђеног у *Речнику српскога језика* [2011:р1379]) и маскулинатива *уредник* приликом обиљежавања особа женског пола које врше ову улогу. У текстовима новинских чланака постоји блага предност у корист социјалног фемининатива:

Сања Суботић Џумбо, *уредница* ТВ Градишка, каже за „Независне новине“ [...] (НН 3. 2. 2025, 8); О роману ће говорити мр Весна Смиљанић Рангелов, *уредница* у издавачкој кући „Службени гласник“ Београд [...] (Г 12. 3. 2025, 12); *Уредник* такмичарског дијела Ђурђевданског фестивала Маја Татић навела је [...] (НН 3. 2. 2025, 18).

Међутим, у импресумима и *Независних новина* и *Гласа Српске* досљедно су употријебљени маскулинативи за уредничке функције које обављају жене:

Главни и одговорни уредник Сандра Гојковић Арбутина; *Замјеник главног и одговорног уредника и уредник мултимедије* Миња Шуковић; *Замјеник главног и одговорног уредника и уредник вијести* Гордана Милинковић (НН); Борјана Радмановић-Петровић *главни и одговорни уредник* (Г).

Разлог за оваква рјешења вјероватно је у томе што се у новинским чланцима ова улога ‘персонализује’, тј. фокус је на особи која је врши и њеној изјави, а у импресуму је ова лексема сведена на функцију и тиме ‘деперсонализована’.

Коментара је вриједан и примјер у којем се у неколико реченица у једном тексту појављује цијелокупан инвентар и маскулинативних и фемининативних именовања за једно те исто занимање особе женског пола:

У питању је роман о Јованки Бончић, првој жени *архитекти* која је дипломирала у Дармштату [...]; [...] поводом стогодишњице дипломирања ове значајне *архитектице* [...]; Чувена *архитекткиња* остала је у Београду до своје смрти [...]; Ауторка романа је и сама *архитекта* [...] (Г 12. 3. 2025).

Како видимо, аутор текста употребио је прво у свом тексту аналитичку фемининативну форму *жена архитекта* (која се намеће као логичан избор у наглашавању чињенице да је Јованка Бончић прва особа женског пола која је дипломирала архитектуру на поменутом универзитету), потом синтетичке фемининативе *архитектица* и *архитекткиња*, и, напослетку, маскулинатив *архитекта*. Овакав поступак је, у најмању руку, необичан, и показује колебање аутора и његову несигурност у адекватан и прихватљив лексички избор.

У два примјера забиљежили смо, такође, интересантну ситуацију у којој се за особу женског пола користи прво социјални фемининатив, а онда, у наставку текста или реченице, низ маскулинатива:

1931 – Рођена аргентинска *играчица*, потом *државник* – Марија Естела Исабелита Мартинес, позната као Изабела Перон, *предсједник* Аргентине од 1974. до 1976. На положају *шефа* државе наслиједила је преминулог супруга Хуана Доминга Перона. Претходно је 1973. постала *потпредсједник* Аргентине [...] (НН 6. 2. 2025, 23); Горица Билак Моцоња, бивша прослављена *џудисткиња*, поред функције *предсједника* Савеза за школски спорт Републике Српске, спортски је *директор* Европске асоцијације школског спорта и *члан* Скупштине европске и свјетске федерације. (Г 6. 2. 2025, 31).

Оно што се овдје примјећује јесте да се социјални фемининатив користи за именовање неке друштвено мање значајне и утицајне позиције (*играчица*, *џудисткиња*), а маскулинативи за навођење највиших друштвено-политичких позиција: *државник*, *предсједник*, *шеф* (државе), *потпредсједник*, *директор*, *члан* (Скупштине). Иако су у неким случајевима природнији избор, јер се из реченичног контекста види да у први план стављају функцију, а не особу која је обавља (*положај шефа државе*, *функција предсједника*), избор маскулинатива за све наведене друштвено-политичке улоге указује на то да је у свијести аутора вјероватно присутна чињеница да их још увијек, у највећем броју случајева, попуњавају мушкарци, и да им треба приписати обиљежје мушког рода.

Закључак

Проведена анализа показала је да социјални фемининативи у штампаним медијима у Републици Српској нису ријеткост – напротив, њихова употреба раширена је толико да се могу сматрати доминантним лексичким избором приликом навођења занимања и других друштвених улога жена, макар у одабраним дневним новинама (забиљежили смо 59 социјалних фемининатива и

33 социјална маскулинатива у појединачним именовањима професионалних и других друштвених функција које обављају жене). У истраживачком корпусу најфреквентнији су и најстабилнији социјални фемининативи који припадају спортској лексици, али бројем не заостају ни фемининативна именовања занимања, функција и улога жена у другим областима друштвеног живота. Највећи број забиљежених социјалних фемининатива припада притом слоју узуалне и нормиране лексике (потврђене у *Речнику српског језика* [2011]) – такве су 43 забиљежене лексеме, али није ријеткост ни да аутори чланака посежу за фемининативима који нису забиљежени у рјечницима (16 регистрованих примјера). Дакле, овај језички слој ненаметљиво али сигурно осваја језик медија у Републици Српској. Из овога може проистећи и следећи закључак: ако језик медија приближно одражава свакодневни разговорни језик, на дјелу је изузетно активан, брз и жив процес у којем промјене у друштву утичу на промјене у језику. Тај процес требало би, свакако, пратити научним истраживањима која би лонгитудинално испитивала раширеност и прихваћеност социјалних фемининатива у различитим корпусима или у различитим групама испитаника. Наравно, лингвистичка заједница, првенствено институције које се баве нормирањем језика, треба да буду активно укључене у одобравање или оспоравање појединачних рјешења.

Напослѣтку треба ипак рећи да проведено истраживање има неколико ограничења. Најзначајније ограничење јесте релативно мали корпус који покрива кратак период, али и потенцијална субјективност аутора, уредника и лектора, тј. њихове специфичне идеолошке и језичке преференције.

Извори

1. *Nezavisne novine*, 3. 2. 2025; 4. 2. 2025; 5. 2. 2025; 6. 2. 2025; 7. 2. 2025.
2. *Глас Српске*, 4. 2. 2025; 5. 2. 2025; 6. 2. 2025; 7. 2. 2025; 12. 3. 2025.

Литература

1. Begović, B. (2015) Upotreba rodno osetljivog jezika i prikaz žena u štampanim medijima u Srbiji. *Communication and Media*. 10, 35, 59–79. DOI: 10.5937/comman10-9758
2. Драгићевић, Р. (2010) *Лексикологија српског језика*. Београд, Завод за уџбенике.
3. Драгичевић, Р., & Утвић, М. (2019) Умножавање мовираних фемининума на -(к)иња у савременом српском језику. *Српски језик*. XXIV, 187–200. DOI: 10.18485/sj.2019.24.1.9

4. Закон о равноправности полова у Босни и Херцеговини (2010) *Службени гласник БиХ*. 32/10.
5. Закон о родној равноправности (2021) *Службени гласник Републике Србије*. 52/21.
6. Ивић, М. (1989) Нека запажања о броју и роду у српскохрватском језику. *Јужнословенски филолог*. XLV, 27–44.
7. Лазић Коњик, И. (2022) Социјални фемининативи у српском језику – неолошки и лексикографски аспект. Зборник *Актуелна питања лексикологије и лексикографије српског језика*. Андрићев институт, Андрићград, pp. 87–109.
8. Матица српска (1967–1976) *Речник српскохрватског књижевног језика*. Нови Сад.
9. Матица српска (2011) *Речник српског језика*. Нови Сад.
10. Матица српска (2021) *Саопштење поводом питања о родној равноправности*. Доступно на: www.maticasrpska.org.rs. Приступљено: 17. 4. 2025.
11. Мацановић, А. (2024) Статус социјалних фемининатива у савременом српском језику. Зборник реферата са XIX Конгреса савеза славистичких друштава Србије *Савремено проучавање српског језика и књижевности и других словенских језика и књижевности као матерњих, инословенских и страних*. 19 (2024), pp. 423–433. DOI: 10.18485/ssds_kongres.2024.19.ch31
12. Одбор за стандардизацију српског језика (2021) *Одлука поводом усвајања Закона о родној равноправности под називом 'Насиље над српским језиком'*. Доступно на: www.ossj.rs. Приступљено: 17. 4. 2025.
13. Одбор за стандардизацију српског језика (2024) *Поводом Решења Уставног суда Србије од 28. 6. 2024. године*. Доступно на: www.ossj.rs. Приступљено: 20. 4. 2025.
14. Пипер, П. (2016) О социјалним фемининативима у српским и другим словенским језицима. *Јужнословенски филолог*. LXXII, 3–4, 35–65. DOI: 10.2298/JFI1604035P
15. Пипер, П., & Клајн, И. (2017) *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад, Матица Српска.
16. Savić, S. (2004). *Žena skrivena jezikom medija: kodeks neseksističke upotrebe jezika*. Novi Sad, Futura publikacije.
17. Savić, S., Čanak, M., Mitro, V., & Štasni, G. (2009) *Rod i jezik*. Novi Sad, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije.
18. Savić, S., Stevanović, M. (2020) *Vodič za upotrebu rodno osetljivog jezika u javnoj upravi u Srbiji*. Beograd, Misija OEBS-a u Srbiji.
19. Ćorić, B. (1991) Sociolingvistički status naziva za osobe ženskog pola u srpskohrvatskom jeziku. *Fluminensia*. II/1–2, 103–108.
20. Ђорић, Б. (1997) Неке одлике публицистичког стила на плану деривације. Зборник *Трећи лингвистички скуп Ђошковићеви дани*. Црногорска академија наука и умјетности, Подгорица, pp. 79–86.
21. Уједињене нације (1979) *Конвенција УН о укидању свих облика дискриминације жена*. Доступно на: www.vladars.rs. Приступљено: 20. 4. 2025.

22. Filipović, J. (2011) Rod i jezik. Zbornik *Uvod u rodne teorije*. Novi Sad, Centar za rodne studije, Mediterran Publishing, pp. 409–424.
23. Cvetinčanin Knežević, H., & Latatović, J. (2019) *Priručnik za upotrebu rodno osetljivog jezika*. Beograd, Centar za ženske studije.

Mijana Č. Kuburić Macura
University of Banja Luka
Faculty of Philology
Department of Serbian Studies

SOCIAL FEMININE NOUNS IN DAILY NEWSPAPERS IN THE REPUBLIC OF SRPSKA

Summary

This paper analyzes the frequency and competition between social feminine and (generic) social masculine nouns in a sample of daily newspapers in the Republic of Srpska, focusing on fluctuations in their usage. The study also examines the recorded forms from a neological perspective by checking their presence in Serbian dictionaries. The findings provide a snapshot of the current linguistic situation, showing that social feminine nouns are widely used in print media and can be regarded as the dominant lexical choice for denoting women's professions and social roles. The most frequent and stable forms appear in the sports lexicon, but numerous examples are also found in references to occupations, functions, and roles in other areas of social life. While most of these feminine forms belong to standardized lexis, the use of unregistered forms is not uncommon, indicating a dynamic process in which social changes are closely mirrored in language. These results highlight the importance of continued, longitudinal research on the spread and acceptance of social feminine nouns, as well as the active role of language-planning institutions in evaluating individual solutions.

► **Keywords:** social feminine nouns, social masculine nouns, Serbian language, daily newspapers in the Republic of Srpska, gendered lexical competition, neological perspective.

Literatura

1. Begović, B. (2015) Upotreba rodno osetljivog jezika i prikaz žena u štampanim medijima u Srbiji. *Communication and Media*. 10, 35, 59–79. DOI: 10.5937/comman10-9758

2. Cvetinčanin Knežević, H., & Lalatović, J. (2019) *Priručnik za upotrebu rodno osetljivog jezika*. Beograd, Centar za ženske studije.
3. Ćorić, B. (1991) Sociolingvistički status naziva za osobe ženskog pola u srpskohrvatskom jeziku. *Fluminensia*. II/1–2, 103–108.
4. Ćorić, B. (1997) Neke odlike publicističkog stila na planu derivacije. Zbornik *Treći lingvistički skup 'Boškovićeve dani'*. Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, pp. 79–86.
5. Dragičević, R. (2010) *Leksikologija srpskog jezika*. Beograd, Zavod za udžbenike.
6. Dragičević, R., & Urtvić, M. (2019) Umnožavanje moviranih femininuma na -(k)inja u savremenom srpskom jeziku. *Srpski jezik*. XXIV, 187–200. DOI: 10.18485/sj.2019.24.1.9
7. Filipović, J. (2011) Rod i jezik. Zbornik *Uvod u rodne teorije*. Novi Sad, Centar za rodne studije, Mediterran Publishing, pp. 409–424.
8. Ivić, M. (1989) Neka zapažanja o broju i rodu u srpskohrvatskom jeziku. *Južnoslovenski filolog*. XLV, 27–44.
9. Lazić Konjik, I. (2022) Socijalni fемининативи u srpskom jeziku – neološki i leksikografski aspekt. Zbornik *Aktuelna pitanja leksikologije i leksikografije srpskoga jezika*. Andrićev institut, Andrićgrad, pp. 87–109.
10. Macanović, A. (2024) Status socijalnih fемининativa u savremenom srpskom jeziku. Zbornik referata sa XIX Kongresa saveza slavističkih društava Srbije *Savremeno proučavanje srpskog jezika i književnosti i drugih slovenskih jezika i književnosti kao maternjih, inoslovenskih i stranih*. 19 (2024), pp. 423–433. DOI: 10.18485/ssds_kongres.2024.19.ch31
11. Matica srpska (1967–1976) *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*. Novi Sad.
12. Matica srpska (2011) *Rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad.
13. Matica srpska (2021) *Saopštenje povodom pitanja o rodnoj ravnopravnosti*. Dostupno na: www.maticasrpska.org.rs. Pristupljeno: 17. 4. 2025.
14. Odbor za standardizaciju srpskog jezika (2021) *Odluka povodom usvajanja Zakona o rodnoj ravnopravnosti pod nazivom 'Nasilje nad srpskim jezikom'*. Dostupno na: www.ossj.rs. Pristupljeno: 17. 4. 2025.
15. Odbor za standardizaciju srpskog jezika (2024) *Povodom Rešenja Ustavnog suda Srbije od 28. 6. 2024. godine*. Dostupno na: www.ossj.rs. Pristupljeno: 20. 4. 2025.
16. Piper, P. (2016) O socijalnim fемининativima u srpskim i drugim slovenskim jezicima. *Južnoslovenski filolog*. LXXII, 3–4, 35–65. DOI: 10.2298/JFI1604035P
17. Piper, P., & Klajn, I. (2017) *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad, Matica Srpska.
18. Savić, S. (2004). *Žena skrivena jezikom medija: kodeks neseksističke upotrebe jezika*. Novi Sad, Futura publikacije.
19. Savić, S., Čanak, M., Mitro, V., & Štasni, G. (2009) *Rod i jezik*. Novi Sad, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije.

20. Savić, S., Stevanović, M. (2020) *Vodič za upotrebu rodno osetljivog jezika u javnoj upravi u Srbiji*. Beograd, Misija OEBS-a u Srbiji.
21. Ujedinjene nacije (1979) *Konvencija UN o ukidanju svih oblika diskriminacije žena*. Dostupno na: www.vladars.rs. Pristupljeno: 20. 4. 2025.
22. Zakon o ravnopravnosti polova u Bosni i Hercegovini (2010) *Službeni glasnik BiH*. 32/10.
23. Zakon o rodnoj ravnopravnosti (2021) *Službeni glasnik Republike Srbije*. 52/21.

Преузето: 14. 9. 2025.
Прихваћено: 6. 10. 2025.